

הַמְדַבֵּר

מים ראשונים: מרבית פסוקי התורה וציוויה נאמרו (גם נכתבו?) כאשר עם ישראל שהה במדבר. למן יציאת מצרים אל "איתם בקצה המדבר", וביותר אחרי קריעת ים סוף, ככתוב בשמות טו כב: "ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים", ועד לפחות מות מרים ואהרון, חטא מי מריבה והתחלת המסע סביב ארץ אדום, ככתוב בראש פרק כ בספר במדבר: "ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צן בחדש הראשון וישב העם בקדש ותמת שם מרים ותקבר שם: ולא היה מים לעדה ויקהל על משה ועל אהרן". חיי העם עוצבו במדבר, לשם עברו באחת מהדלתא הפוריה של ארץ מצרים, שם קבלו את התורה בהר סיני ובאוהל מועד, מפי משה ומפי הגבורה, שם ניסו והתנסו בניסיונות רבים, ושם מצא דור יוצאי מצרים את מותו במקום את ארצו. גם ספר דברים המשלים והמסכם את חומשי התורה, המוקדש לדור הבנים והבאים אחריהם, נאמר ונכתב בספר המדבר או "בקצה המדבר" טרם הכניסה לארץ. והארץ המובטחת גם היא מצויה בצילו המתמיד של המדבר הגדול ממזרח ומדרום מה שמשפיע מאד על האקלים, הצמחייה והתולדות שלה בגשם. בפרשה זו אנחנו פותחים בספר ששמו וכל מעשיו הם במדבר. למוטיב המדבר נקדיש את דף פרשת השבוע – במדבר.

ובמדבר אשר ראית אשר נשאף ה' אלהיך כאשר ישא איש את בנו בכל הדרך אשר הלכתם עד באכם עד המקום הזה: (דברים א לא).¹

וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה' אלהיך זה ארבעים שנה במדבר למען ענתך לנסתך לדעת את אשר בלבבך התשמר מצותי אם לא: ויענך וירעבך ויאכלך את המן אשר לא ידעת ולא ידעו אבותיך למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם: שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה: ... כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עינת ותהמת יצאים בבקעה ובהר: ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש: (דברים ח ב-ח).²

פן תאכל ושבעת וכתים טבים תבנה וישבת: ובקרך וצאנך ירבגו וכסף וזהב ירבה לך וכל אשר לך ירבה: ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים: המוליכך במדבר הגדל והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים המוציא לך מים מצור החלמיש: המאכלך מן המדבר אשר לא ידעו אבותיך למען ענתך ולמען נסתך להיטבך באחרייתך: (דברים ח יב-טז).³

ימצאהו בארץ מדבר ובתהו ילל ישמון יסבבנהו יבוננהו יצרנהו פאישון עינו: (דברים לב י).⁴

¹ למרות שאנו בפתח ספר במדבר, אנחנו נזקקים לפסוקים מספר דברים דווקא. מפרספקטיבה של זמן ומקום, בדיבור המיועד לדור הבנים בערבות מואב, ההסתכלות על המדבר היא אולי נכונה יותר גם אם מורכבת יותר. האם היה זה מקום אידילי? לפי פסוק זה התשובה היא כן. כך גם בפסוק בדברים ב ז: "כי ה' אלהיך ברכך בכל מעשה ידך ידע לכתך את המדבר הגדל הזה זה ארבעים שנה ה' אלהיך עמך לא חסרת דבר". וכך גם בדברים כט ד: "ואולף אתכם ארבעים שנה במדבר לא בלו שלמתיכם מעליכם ונעלף לא בלתה מעל רגלך". הגם שפשיטא שארבעים (שלושים ושמונה) שנות הנדודים במדבר היו עונש על חטא המרגלים.

² פסוקים אלה מתארים את תקופת המדבר והשהות בו כדבר פחות נעים. כך גם דברי בני ישראל בהתנסות הראשונה עם מוראות המדבר מיד לאחר קריעת ים סוף, ככתוב בשמות טז ג: "ויאמרו אלהם בני ישראל מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשבע פי הוצאתם אתנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב". חזרה לדברים פרק ח, ראה בהמשך הפרק שם: "המוליכך במדבר הגדל והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים המוציא לך מים מצור החלמיש". המדבר מדבר. כל זה קשור עם הכניסה לארץ. תקופת המדבר הייתה תקופה של ניסיונות, חינוך וחישוב לקראת הכניסה לארץ (גם אם בדיעבד חלקה הגדול בא בעקבות חטא המרגלים), במטרה למנוע שחיתות והשחתה אחרי ההתבססות בארץ מיושבת. כפי שהתורה ממשיכה שם.

³ המטולטלת נעה חזרה מהארץ המיושבת והפוריה, אל המדבר. מטרת אזכור תקופת המדבר היא למנוע את ההשחתה, את השכחה ואת רום הלב העלולים לבוא מההתנחלות בארץ. אך הסכנה תמיד קיימת. יש מצב של חזרה למדבר ויש להיזהר ממנו. וזה אולי מוסר גדול לדורנו שהתרגל לעצמאות ולריבונות ונוטה לשכוח את "המדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב" שהיה מנת חלקם של הדורות הקודמים, הם שצופים עלינו ותמהים האם הדור הזה מבין איזה פקדון גדול הופקד בידו ואיזו אחריות היסטורית יש לו.

⁴ בתוך המדבר על מעלותיו וחסרונותיו "מצא" הקב"ה את עם ישראל. המדבר הוא בין השאר מקום של "מצואות" והתהוויות. ראה למשל מדרש זוטא - שיר השירים (בובר) פרשה ג סימן ו: "מי זאת עולה מן המדבר. וכי מן המדבר העלה אותם? והלא ממצרים העלה אותם! אלא מלמד על חיבתם של ישראל שהם חביבים לפני המקום כמצאה שבני אדם מוצאים במדבר, לקיים מה שנאמר: ימצאהו בארץ מדבר (דברים לב י)". גם את משה "מצא" הקב"ה כאשר רעה את צאן יתרו ורץ אחרי הגדי הצמא ואמר לו: "יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם, כך חייד, אתה תרעה צאני ישראל". ראה דברינו [ומשה היה רועה](#) בפרשת שמות. ועל הפסוק

כה אמר ה' מצא חן במדבר עם שרידי חרב הלוך להרגיעו ישראל: (ירמיהו לא א).⁵

אפתח על שפיים נהרות ובתוך בקעות מעינות אשים מדבר לאגם מים וארץ ציה למוצאי מים: אתן במדבר ארז שטה והדס ועץ שמן אשים בערבה ברוש תדהר ותאשור יחדו: (ישעיהו מא יח-ט).⁶

ואוציאם מארץ מצרים ואבאם אל המדבר: ואתן להם את חקותי ואת משפטי הודעתי אותם אשר יעשה אותם האדם וחי בהם: ... וימרו בי בית ישראל במדבר בחקותי לא הלכו ואת משפטי מאסו אשר יעשה אתם האדם וחי בהם ... ואמר לשפך חמתי עליהם במדבר לכלותם: ... וגם אני נשאתי ידי להם במדבר לבלתי הביא אותם אל הארץ אשר נתתי זבת חלב ודבש ... ותחס עיני עליהם משחתם ולא עשיתי אותם כלה במדבר: ואמר אל בנייהם במדבר בחוקי אבותיכם אל תלכו ואת משפטיהם אל תשמרו ובגלוליהם אל תטמאו: ... חי אני נאם אדני ה' אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם ... והבאתי אתכם אל מדבר העמים ונשפטי אתכם שם פנים אל פנים: כאשר נשפטי את אבותיכם במדבר ארץ מצרים כן אשפט אתכם נאם אדני ה': והעברתי אתכם תחת השפט והבאתי אתכם במסרת הברית: (יחזקאל פרק כ).⁷

מי זאת עלה מן המדבר מתרפקת על דודה תחת התפוח עורתיך שמה חבלתך אמך שמה חבלה ילדתך: (שיר השירים ח ה).⁸

מסכת ביצה דף מ עמוד א⁹

"מצאו בארץ מדבר" רבו המדרשים והוא ראוי לדף בפני עצמו בפרשת האזינו בע"ה. ראה [שיעור של יעל שלוסברג](#), פורום המדרשות התורנית לבנות ימצאהו בארץ מדבר.

⁵ גם ירמיהו נדרש למוטיב המציאה במדבר. כאן, בפרק ל"א שאנו קוראים בהפסרת היום השני של ראש השנה (שנדרשנו לו בדברינו **עוד אבנך ונבנית** ביום העצמאות), וכך גם בפרק ב פסוק ב: "הלך וקראת באזני ירושלים לאמר פה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולתיך לכתף אחרי במדבר בארץ לא זרועה", פסוק מרכזי בזכרונות של ראש השנה. ראה דברינו **חסד נעורים** בפרשת מטות וכן **זכרונות** בראש השנה (ראה 'אחרית דבר' בסוף הדף שם - תשלום החוב שלנו לירמיהו). הוא ירמיהו שבכעסו על עם ישראל וכאשר ביקש להתנתק מהם, אומר: "מי יתנני במדבר מלון ארחים ואעזבה את עמי ואלכה מאתם כי כלם מנאפים עצרת בגדים" (ט א), הוא ירמיהו שזועק: " ... המדבר הייתי לישראל אם ארץ מאפליה?" (ב לא), הוא ירמיהו שמזכיר לעם ישראל את כפיות טובתו בגין קורותיו במדבר: "ולא אמרו איה ה' המעלה אתנו מארץ מצרים המוליך אתנו במדבר בארץ ערבה ושוחה בארץ ציה וצלמנות בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם" (ירמיהו ו ב). ראה גם השימוש במדבר כמתאר סופו של הבוטח באדם: "והיה קערער בערבה ולא יראה כי לבוא טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב" (שם יז ו). לא נתיימר כמובן להקיף את כל התייחסותיו של ירמיהו למדבר, אבל דיינו בדוגמאות אלה להראות שוב את היחס הדואלי למדבר כמקום שומם וקשה מחד גיסא, אבל גם במקום חישול והתגבשות העם והניסים שאירו לו שם, מאידך גיסא. שים לב לתואר: "ארץ מאפליה".

⁶ לא נפקד מקומו של המדבר גם בספר ישעיהו ולא רק לטובה כפסוקים האלה. יש בישיעיהו גם פסוקי מדבר קשים, כגון זה: "ערי קדשך היו מדבר ציון מדבר היתה ירושלים שממה" (סד ט), אבל בבדיקה מהירה ושטחית נראה שכראוי לישעיהו שנחמותיו מרובות מתוכחותיו, גוברים פסוקי המדבר ההופך למקום פורח לעתיד לבוא (מה שמוכיח שהמדבר כשלעצמו אינו מקום אידילי). לפסוקים לעיל ניתן לצרף גם את ישעיהו לה א: "יששום מדבר וציה ותגל ערבה ותפרח פחבצלת", וכמו כן שם לה ו: "אז ידלג כאיל פסח ותרו לשון אלם כי נבקעו במדבר מים ונחלים בערבה", ושם ג: "קול קורא במדבר פנו דרך ה' ישרו בערבה מסלה לאלהינו" ועוד. זאת ועוד, המדבר עפ"י ישעיהו יהיה גם מקום של משפט וצדקה, מקום שלום ושלווה, ככתוב בפרק לב פסוקים טז-יח: "ושכן במדבר משפט וצדקה בכרמל תשב: והיה מעשה הצדקה שלום ועבדת הצדקה השקט ובטח עד עולם: וישב עמי בגוה שלום ובמשכנות מבטחים ובמנוחת שאננות".

⁷ יש גם בספר יחזקאל התייחסויות כלליות למדבר, אבל העיקר הוא בפרק כ בו מגולל יחזקאל את תולדות עם ישראל למן הגלות הקשה במצרים וחטאי העם שם ועד הגלות מהארץ אותה הוא חולק עם קהל שומעיו "בתוך הגולה על נהר כבר". יחזקאל מחזיר אותנו למדבר ההיסטורי, זה שליווה את קורותיו של עם ישראל בדרך ממצרים אל הארץ המובטחת. עשר פעמים נזכרת בפרק זה המילה "מדבר"! וכישעיהו וירמיהו, התיקון יהיה במדבר, בחזרה למסופר בתורה בעיקר בספר בו אנו מתחילים לקרוא השבת, אלא הפעם בתיקון ובחידוש הברית. הגלות, היא חזרה אל המקום ממנו התחיל אברהם. ראה גמרא פסחים פז ע"ב: "משל לאדם שכעס על אשתו, להיכן משגרה - לבית אמה". התיקון יהיה חזרה אל המדבר, אל המקום הבראשיתית בו ניתנה התורה - הדברים והדיבורים ובו התגבש העם. ואולי הקדים הושע את יחזקאל כשהוא אומר בפרק ט פסוק י: "כענבים במדבר מצאתי ישראל כבכורה בתאנה בראשיתה ראיתי אבותיכם המה באו בעל פעור וינזרו לבשת ויהיו שקוצים כאהבם". ובפרק יג פסוק ה: "ידעתיד במדבר בארץ תלאבות". אך הושע מקדים בפרק ב פסוק טז את המדבר המתקן: "לכן הגה אנכי מפתיה והלכתייה המדבר ודברתי על לבה".

⁸ לא נפקד מקומו של המדבר גם בכתובים. ראה ספר תהלים שבפרק עח טו: "בקע צרים במדבר וישק פתהמות רבה", וכן בפרק קו ט: "ויגער בים סוף ויחרב ויליכם בתהמות כמדבר", מתאר את תקופת המדבר של דור יוצאי מצרים, בדומה לפרק כ לעיל בספר יחזקאל (רק בפחות פאתוס וכעס). במקומות אחרים מתאר ספר תהלים את תקופת השפע בה יפרח המדבר: "ירעפו נאות מדבר וגיל גבעות תחגנה" (סה יג), וכן: "ישם מדבר לאגם מים וארץ ציה למוצאי מים" (קז לה). אך מכולם בחרנו מהכתובים בפסוק בשיר השירים המתארת את עלייתה של הרעיה מהמדבר אל דודה המצפה לה. פסוק שנראה במדרשים להלן.

⁹ נעבור למדרשים ונפתח בהלכה.

משנה: אין משקין ושוחטין את המדבריות, אבל משקין ושוחטין את הפירות. אלו הן פירות, הלכות פֶּעִיר. מדבריות, הלכות פֶּאָפֶּר: ¹⁰

גמרא: ... תנו רבנן: אלו הן מדבריות ואלו הן בייתות? מדבריות - כל שיוצאות בפסח, ורועות באפר, ונכנסות ברביעה ראשונה. ¹¹ ואלו הן בייתות - כל שיוצאות ורועות חוץ לתחום, ובאות ולנות בתוך התחום. ¹² רבי אומר: אלו ואלו בייתות הן, אלא אלו הן מדבריות: כל שיוצאות ורועות באפר, ואין נכנסות לשוב לא בימות החמה ולא בימות הגשמים. ¹³

מסכת בבא קמא דף עט עמוד ב

משנה: אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל, אבל מגדלין בסוריא ובמדברות של ארץ ישראל. ¹⁴
גמרא: תנו רבנן: אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל, אבל מגדלין בחורשין שבארץ ישראל. בסוריא - אפילו בישוב, ואין צריך לומר בחוצה לארץ. תניא אידך: אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל, אבל מגדלין במדבר שביהודה ובמדבר שבספר עכו. ¹⁵

בראשית רבה לט ח, פרשת לך לך

מוטב ללון במדברות של ארץ ישראל ולא ללון בפלטריות של חוצה לארץ. ¹⁶

שיר השירים רבה פרשה ג א

"מי זאת עולה מן המדבר" (שיר השירים ג ו). עילויקה מן המדבר, סילוקה [חילוקה] מן המדבר, דאמר ר' שמעון בן יוחאי: במדבר טענו ובמדבר פרקו. ¹⁷ מיתתה מן המדבר, הא מה דאת אמרת: "במדבר הָיָה יַתְמוּ וְשָׁם יָמְתוּ" (במדבר יד לה). ¹⁸ תורה מן המדבר, משכן מן המדבר, סנהדרין מן המדבר, כהונה מן המדבר, לוייה מן המדבר, [נבואה מן המדבר], מלכות מן המדבר ... וכל מתנות טובות שנתן הקב"ה לישראל מן המדבר, הוי עילוייה מן המדבר. ¹⁹

¹⁰ משניות מנוקדות להעתקה למסמכים ניתן למצוא [באתר ספריא](#) או [בויקיטקסט](#). מדובר בדיני יום טוב, אילו בהמות ניתן לשחוט ולטפל בהן ואין בכך משום מוקצה ואילו לא. זו אגב המשנה החותמת את מסכת ביצה הדנה בהלכות יום טוב.

¹¹ ברביעה הראשונה של הגשם. ראה דברינו [רביעות הירור](#).

¹² נראה שהכוונה לתחום שבת, מרחק סביר ממקום יישוב והן חוזרות כל לילה לדיר.

¹³ לעניינינו למדנו את ההבחנה בין בעלי חיים ביתיים (בייתות) ובין בעלי חיים שרועים חופשי הרחק ממקום יישוב שנקראים מדבריות (שהן מוקצות ביום טוב). ולמדהו שמדבר כאן איננו מדבר צחיח או מרוחק מאד ממקום יישוב (כמו מדבר סיני או הנגב הרחוק), אולי אפילו לא "ספר המדבר" (אלא ליישוב כמו תקוע למשל), אלא שדות מרעה (גם בקיץ!) שבהם הבהמות שוהות זמנים ארוכים וחייב להיות שיש שם גם מים. המקום בימינו שאולי הכי מתאים לתיאור כזה בארץ הוא רמת הגולן.

¹⁴ ובהמשך שם מגבלות נוספות על גידול בעלי חיים: "אין מגדלין תרנגולין בירושלים - מפני הקדשים, ולא כהנים בארץ ישראל - מפני הטהרות. אין מגדלין חזירין בכל מקום. לא יגדל אדם את הכלב - אלא אם כן היה קשור בשלשלת. אין פורסין נישובים ליונים - אלא אם כן היה רחוק מן הישוב ל' ריס".

¹⁵ זה הדין של איסור גידול בהמה דקה שמיוחס לאחד מהתנאים שהתנה יהושע בעת ההתנחלות בארץ, ראה בהמשך הגמרא שם וכן ברמב"ם הלכות נזקי ממון פרק ה הלכה ג. ראה עוד בהמשך הגמרא שם הסיפור על החסיד שהיה זקוק לרפואתו לחלב עיזים ולמרות שהייתה קשורה ולא רעתה חופשי, נרתעו מכך חבריו שבאו לבקרו ואמרו: "לסטים מזוין בביתו של זה". הסוגיה מורכבת ומעניינת ויש בה גם היתרים כפי שמשמע במקורות לעיל והיבטים של הכלל: "אין גוזרים גזריה על הציבור אלא אם כן רוב ציבור יכולים לעמוד בה". מה שחשוב לעניינינו הוא ששוב יש לנו הוכחה שמדבר או מדברות איננו מקום חרב לגמרי. ומעניין מהו המדבר שמצוי בספר של עכו.

¹⁶ כך בזירוז לאברהם לצאת מארצו, מולדתו ובית אביו "אל הארץ אשר אראך". נראה שגם כאן מדובר במדברות שיש בהם אפשרות מחיה ולא מדבר ציה וצחיחה ושממה גמורים. אולי יש כאן גם אמירה לאברהם שהוא לא הולך לארץ משופעת ועשירה באוצרות טבע בה החיים יהיו יותר נעימים מאלה שהורגל להם באור כשדים (הקשת הפוריה), אלא לארץ של חיי פשטות, עמל ותלות בטבע. ראה בהמשך המדרש שם את המפגש של אברהם עם אנשי סולמה של צור: "בשעה שהיה אברהם מהלך בארם נהרים ובארם נחור, ראה אותן אוכלים ושותים ופוחזים. אמר: הלואי לא יהא לי חלק בארץ הזאת. וכיון שהגיע לסולמה של צור, ראה אותן עסוקין בניכוש בשעת הניכוש, בעידור בשעת העידור. אמר: הלואי יהא חלקי בארץ הזאת". עוד באסוציאציה של מדבר ופלטריין ראה במדבר רבה יג א על הקרבנות שבמדבר לעומת הקרבנות בארץ ישראל: "פר אחד, איל אחד, כבש אחד וכו', אמר להם הקב"ה: כך הוא כבודי? אמרו לו: רבון העולמים, במדבר אנו נתונים ולפי המדבר הקרבנו לפניך. כשתכנס לפלטריין שלך אתה רואה כמה קרבנות וכמה פרים נקריב לפניך".

¹⁷ שמות לב ב בחטא העגל: "פרקו נזמי הזהב וכו'".

¹⁸ המדבר כמקום נפילה, שתי הנפילות הגדולות של עם ישראל שהיו במדבר: חטא העגל וחטא המרגלים.

¹⁹ ובה בעת המדבר הוא מקום התעלות, התעלות שהדבר המרכזי בה הוא מתן תורה. ולעולם תחול פרשת במדבר לפני או בסמוך ממש לחג השבועות הוא חג מתן תורה. למה ניתנה התורה דווקא במדבר? ראה במדבר רבה א ז: "למה במדבר סיני? מכאן שנו חכמים: בג' דברים ניתנה התורה: באש ובמים ובמדבר... מה אלו חנינם לכל באי העולם, כך דברי תורה חנינם הם". ובמכילתא דרבי ישמעאל יתרו על הפסוק "ויחנו במדבר": "... לפיכך נתנה במדבר דימוס פרהסיא במקום הפקר, וכל הרוצה לקבל יבוא ויקבל", כולל אומות העולם. ובמדרש במדבר רבה א ז בפרשתנו: "כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר הפקר אינו יכול לקנות את החכמה והתורה לכך נאמר במדבר סיני". ובפסיקתא דרב כהנא פרשה יב: "מפני מה ניתנה במדבר סיני, ללמדך שאם אין אדם מבקר עצמו

שיר השירים רבה פרשה ב סימן ב

ר' ברכיה אמר: הפסוק הזה, המדבר אָמרו.²⁰ אמר המדבר: אני מדבר וחביב אני, שכל טובות שבעולם חבויין בי, שנאמר: "אֶתְּנוּ בַּמִּדְבָּר אֶרְזוּ שְׁטָה וְהִדְסוּ וְעָץ שְׁמֹן אֲשִׁים בְּעֶרְבָה בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאֲשׂוּר יִחְדּוּ" (ישעיה מא יט), נתנם לי הקב"ה שיהו שמורים בי, וכשהקב"ה מבקש ממני אני מחזיר לו פקדונו בלא חסרון. ואני מרטיב מעשים טובים ואומר לפניו שירה, שנאמר: "יִשְׁשׂוּס מִדְּבַר וְצִיָּה וְתִגַּל עֶרְבָה וְתִפְרַח כְּחֻבְצֻלַת" (ישעיהו לה א). משום רבנן אמרו: הארץ אמרה אותו, אמרה: אני היא וחביבה אני, שכל מתי העולם חבויין בי, שנאמר: "יִחְיוּ מִתִּידָּ נְבִלְתֵי יְקוּמוּן הַקִּיצוּ וְרִנְנוּ שְׁכָנֵי עֶפְרָיִם כִּי טַל אֹרֶלְת טִלְפָּךְ וְאֶרְצְךָ רְפָאִים תִּפְיֵל" (ישעיהו כו יט), לכשיבקשם הקב"ה ממני אחזירם לו וארטיב מעשים טובים כשושנה ואומרת שירה לפניו, שנאמר: "מִכְּנֶף הָאֶרֶץ זְמַרְתָּ שְׁמִעֲנֵנוּ" (ישעיהו כד טז).²¹

מדרש תנחומא פרשת במדבר סימן ב

"וידבר ה' אל משה במדבר סיני" (במדבר א א) ...²² משל לנשיא שנכנס למדינה, וראו אותו בני המדינה וברחו. נכנס לשניה וברחו מלפניו. נכנס לעיר אחד חֲרָבָה, ראו אותו התחילו מקלסין אותו. אמר הנשיא: זו העיר טובה היא מכל המדינות, כאן אני בונה לי אכסניא ובכאן אני דר. כך, כשבא הקב"ה לים, ברח מלפניו, שנאמר: "הים ראה וינוס", נגלה על הר סיני, ברחו, שנאמר: "ההרים רקדו כאלים". בא למדבר חֲרָבָה, קִבְּלָה אותו וקלסה אותו ... אמר הקב"ה: זה המדבר טובה מכל המדינות. כאן אני בונה לי אכסנאי. ירד לתוכה התחילו הכל שמחים שהקב"ה ירד לתוכו, שנאמר: "ישושום מדבר וציה ותגל ערבה ותפרח כחבצלת".²³

מסכת ברכות דף נד עמוד ב

אמר רב יהודה אמר רב: ארבעה צריכין להודות - יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא. ... הולכי מדברות מנלן? - דכתיב: "תִּעֲנוּ בַּמִּדְבָּר בְּיִשְׁמִיּוֹן דְּרָךְ עִיר מוֹשֵׁב לֹא מְצָאוּ: רְעֵבִים גַּם צָמְאִים נִפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטֵּף: וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' בְּצַר לָהֶם מִמְּצוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּצְלִים: וַיִּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לְלֶקֶת אֶל עִיר מוֹשֵׁב: יוֹדוּ לַה' חֲסִדוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לְבָנֵי אָדָם" (תהלים קז ד-ח).²⁴

שבת שלום

מחלקי המים

כמדבר הזה, אינו זוכה לדברי תורה ... מה המדבר הזה אין לו סוף, כך דברי תורה אין להם סוף". ראה גם כל הדרשות על הפסוק: "וממדבר מתנה", כגון בגמרא עירובין נד ע"א: "אם משים אדם עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו - תלמודו מתקיים בידו ... אם אדם משים עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו - תורה ניתנה לו במתנה". וכבר הרחבנו במוטיב זה של תורה ומדבר בדברינו [תורה ומדבר](#) בפרשה זו. ראה גם דברינו [מתן תורה לאדם](#) בשבועות וכן [מתן תורה וארץ ישראל](#) בפרשת יתרו. פגם הכתוב בכבודה של ארץ ישראל על מנת להעצים את הרעיון שהתורה היא כמדבר הפתוח לכל.

²⁰ מדובר בפסוק: "אני חבצלת השרון שושנת העמקים" בו פותחת פרשה ב במדרש שיר השירים רבה, לכאורה אולי מתאים יותק הפסוק: "ומדברך נאנה" בפרק ד שם, אבל בוא תבוא מיד החבצלת.

²¹ רבנן סבורים שהארץ כולה, לא רק המדבר אומרת: "אני היא וחביבה אני, שכל מתי העולם חבויין בי". אבל ר' ברכיה מעדיף את אותו חלק של הארץ שהוא המדבר. למדבר יש כוח מדביר ומשמר! לציביליזציה יש כח בונה אבל גם הורס. המדבר מביא את סודותיו ושומר עמוק עמוק על אוצרותיו שבבוא העת יפריחו חיים חדשים. וכאן המדבר גם מדבר ומונה את מעלותיו וחביבותו: אצלי הכל נשמר, הכל מוגן וחבוי אני שומר נאמן של הפקדון שהופקד אצלי ובבוא עת החבצלת ועלי תפארת השושנה להיפתח, אחזיר אותו ללא חסרון.

²² בקטע שהשמטנו מביא המדרש פסוקים מספר דברים, ישעיהו וירמיהו, מאלה שהבאנו בראש דברינו, כולם לשם דיון על מהותו ואופיו של המדבר שזה להיקבע בראש הספר ולתת לא את שמו. אבל העיקר הוא הקטע להלן שהבאנו.

²³ חזרנו למתן תורה במדבר. בפרשות החותמות את ספר ויקרא, בהר-בחוקותי, מופיע "בהר סיני" באופן בולט עד ששאלו: "מה ענין שמייטה אצל הר סיני?" ראה דברינו [שמייטה אצל הר סיני](#) שם הדגשנו את המיוחדות של שתי פרשות אלה המסתיימות בפסוק: "אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרֹת אֲשֶׁר נָתַן ה' בֵּינוּ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינִי בְּיַד מֹשֶׁה". מה עכשיו? נחתמה תורה מסיני? מה מעמדם של ספרי במדבר ודברים לאחר חתימה כה חזקה? על כך הרחבנו כאמור בדברינו הנ"ל והבאנו מגוון דעות חז"ל ופרשני המקרא. בא מדרש זה ואומר: מה עכשיו? עכשיו חוזר "במדבר סיני". התורה לכתחילה ניתנה במדבר כאשר "ההרים רקדו כאילים" וגם הר סיני ברח (או שמא ברחו בני המדינה)? ואם תתמה על הדבר, כבר פרק יט בספר שמות מתחיל במילים: "בחודש השלישי ... באו מדבר סיני". היו שופר וקולות וההר בוער באש, אבל התורה ניתנה במדבר, זה שעליו עומד ההר, זה שהוא הבסיס השומר ומשמר, מחזיק הפקדון. משם "וידבר", משם באה התורה ולשם תמיד תחזור: אליהו, ירמיהו וכל המשתוקקים למדבר. וזה פשר ספר "במדבר" (וספר דברים שבא אחריו, ראה הפסוקים לעיל) שבא לאחר ספר ויקרא המסתיים במילים: "בהר סיני".

²⁴ בחרנו לסיים במדרש זה אשר מחזיר אותנו למדבר הקשה והמסוכן, זה שלעתים אין מנוס מלחצות אותו בדרך ממקום יישוב אחד למשנהו. בדומה ליורדי הים. ועל צריך לומר ברכת הגומל. חזרנו אל פרק קז בתהלים שהוא הבסיס לברכת הגומל (ראה דברינו ברכת הגומל ביום העצמאות). נסיים במדרש זה ובברכת מי שגמלנו כל טוב והוציאנו מהמדבר אל ארץ ישראל הפורחת והמשגשגת. וכפסוקים בראש הפרק שם אשר מזכירים גם את הנס הגדול של קיבוץ גלויות בימינו: "הדו לה' כי טוב פי לעולם חסדו: יאמרו גְּאוּלֵי ה' אֲשֶׁר גָּאֵלָם מִיַּד צָר: וּמְאַרְצוֹת קִבְּצָם מִמְּזָרְח וּמִמְּעַרְב מִצְפוֹן וּמִיָּם".

מים אחרונים: נסיים בשיר המרגש [מסע לירושלים](#) המתאר את החצייה הקשה של המדבר בדרך אל ארץ ישראל, אל ירושלים. מסע יהודי אתיופיה לארץ בימינו הוא סמל ותזכורת למסע ההיסטורי בכל הדורות של עם ישראל מהמדבר אל הארץ.